

VILDTAGEREN – EN DYRKNINGSVEJLEDNING

Vildtageren fungerer som ekstra dækning og ekstra fødeudbud for vildtet. Desuden øger den områdets bæreevne, og er sammen med en række andre faktorer med til at sikre et velfungerende levested for vildtet - såvel det jagtbare som det ikke jagtbare. For at vildtageren skal fungere optimalt kræver det, at der er *ro* i området.

MÅLSÆTNING: At tilgodese dyrelivet

- Forbedre og øge fødemængden. Vildtafgrøder giver fødetilskud til vildtet på det tidspunkt af året, hvor føden er knap, nemlig i den sene vinter (afhængig af afgrøden) og det tidlige forår. Andre typer vildtafgrøder giver fødetilskud til hønsefuglenes kyllinger samt harekillingen i sommerperioden
- Skabe bedre og mere skjul/dækning hele året. Andre steder skal den give dækning i sensommer og efterår for udsatte fugle
- Være spredningskorridorer
- Skabe variation
- Holde på vildtet
- Fungere som aflastning for skovbruget - mindske skader på træer og buske
- Give skovgæster bedre muligheder for at iagttage dyrelivet, og undgå at de opsøger vildtet de steder, hvor det skal have fred.

FORUDSÆTNINGER

For at få det bedste ud af sine vildtagre kan det være nyttigt at have kendskab til:

- De forskellige vildtarters livskrav, naturbeskyttelse i det pågældende område, brakregler (restriktioner på gødskning/sprøjtning, vanding mm.)
- Geografi - klima
- Historisk baggrund - er det gammel landbrugsjord, der har været i omdrift, eller er det marginaljord?
- Jordbundsforhold – hvilken bonitet?

ETABLERING AF VILDTAGRE

En vildtager skal være så stærk, at ukrudtet ikke bliver dominerende - vildtageren skal "virke" når markerne er "sorte" (bare). Vildtageren skal være af bedre kvalitet end de omkringliggende marker, hvis den skal fungere optimalt.

PLACERING

Hvor vildtet opholder sig, langs hegn/bryn og skel. Vildtagrene kan være med til at skabe spredningskorridorer mellem remisen, skoven, søen, vandløbet og lign. For at skabe maksimal effekt er det en fordel at anlægge vildtagre i lange smalle stykker frem for større blokke.

Skovspor i yngre bevoksninger kan sagtens fungere som vildtagre uden at det generer skovbruget.

Foto: Ernst Klettner ©

JORDBUNDSPRØVER

For at give maksimalt udbytte skal vildtagerens jordbundstilstand være tilfredsstillende. Det vil derfor være hensigtsmæssigt at udtage og få analyseret jordbundsprøver på de områder, hvor du ønsker at etablere vildtagre.

Det er især jordens reaktionstal (pH), som kan være interessant. Med resultaterne af jordbundsprøven medfølger en vejledning til udnyttelse af jordbundsanalyser. Ud fra de tal kan du se, hvad jorden trænger til for at opnå en optimal tilstand mht. kalk og næringsstoffer som f.eks. fosfor, kali mv. Det er hensigtsmæssigt at udtage jordbundsprøver hvert 5-6. år.

JORDBEARBEJDNING

Når du etablerer vildtagre er det meget vigtigt, at såbedet er vel forberedt, og såningen udføres omhyggeligt. Jordbearbejdningen bør du aldrig spare på, da den er altafgørende for en vellykket vildtager. På fugtige steder og humusrige jorder kan det være en fordel at fræse jorden i stedet for at pløje den. Inden jordbearbejdning er det effektivt at bekæmpe ukrudtet kemisk eller mekanisk. På arealer med kvik kan gentagen stubharvning ofte udtørre kvikkens rødder.

SÅNING

Afgrøder skal sås på det tidspunkt, hvor jordtemperaturen er så høj, at den pågældende afgrøde spirer optimalt. De fleste afgrøder, som anvendes til vildtagre, spirer bedst ved jordtemperaturer over 8-10° C. Det tjener intet formål, i det tidlige forår, at så frø, som først spirer, når jordtemperaturen bliver høj, for inden da vil en række ukrudtsarter have fået overtaget i såbedet, og den pågældende afgrøde vil ikke være i stand til at udkonkurrere ukrudtet.

Du kan roligt så 2-3 uger senere end markafgrøderne almindeligvis sås. Det skyldes at vi gerne vil have så sent et modningstidspunkt som muligt, for at vildtagrene kan supplere optimalt i det øjeblik, markerne bliver høstet og føden/dækningen dermed forsvinder. Håndsåning af vildtagre er særdeles velegnet til en række af de afgrøder vi benytter i vildtplejen. Efter håndsåningen kan du harve eller tromle, så frøene kommer i jorden.

UDSÆDMÆNGDEN

Det færdige resultat vil altid blive bedre ved for lav udsædmængde end ved for høj. Ved stor plantetæthed får den enkelte plante ikke lov til at udvikle sig optimalt pga. den konkurrence om vand, plads og næring, der er fra naboplanterne. Får planterne for meget plads, kan ukrudtstrykket udkonkurrere dem. Vi ønsker en åben afgrøde af hensyn til forekomsten af insekter og for at lette fødesøgningsmulighederne for fugle og harer.

GØDSKNING

For at få det optimale udbytte af vildtagrene skal jordbundstilstanden være ideel. Det er en god ide at bruge fast animalsk gødning - kreaturgødning eller gylle til vildtagre, idet disse gødninger, foruden makronæringsstofferne, N, P og K, indeholder mikronæringsstoffer som Mn, Cu og Mg, ligesom de forbedrer jordens struktur. Dyrkes bælgplanter, skal du ikke tilføre N (kvælstof).

På de fleste jorder, som er i omdrift, vil almindelig handelsgødning NPK 14-3-17 eller 16-4-12 være tilstrækkelig; 300 kg/ha er i de fleste tilfælde en rimelig dosering. Kalktilførsel vil ofte være nødvendig.

Rå, næringsfattig jord, som ikke har været dyrket, skal først i gang. Det kan gøres ved at tilføre mindst 10 tons/ha. kalk, 500 kg/ha. triplefosfat og 500 kg/ha. PK gødning 0-7-18, inkl. Mg og Cu som grundgødning.

Når jorden først har fået grundgødning, kan du nøjes med hvert år at give afgrøderne vedligeholdelsesgødning i form af en NPK 23-3-7, f.eks. 400 kg/ha. Vær opmærksom på restriktioner på anvendelse af gødning på f.eks. brakarealer og i områder omfattet af Naturbeskyttelsesloven § 3.

RENHOLDELSE

Brug af herbicider, insekticider, fungicider mv. bør undgås af hensyn til produktionen af larver og insekter, da disse er vigtige for hønsefuglenes kyllinger. Undtagelser er imidlertid reglen, hvis vildtagrene er særligt befængte med f.eks. kvik og tidsler, der vanskeliggør etableringen. Noget der også kan klares med en sprøjtning med ukrudtsmidlet Roundup: <http://roundup.dk>

SIKAVILDTSELSKABET

AFGRØDEVALG

Valget afhænger først og fremmest af formålet med vildtageren (føde & dækning) og vildtart. Dyrkningen af vildtafgrøden skal være så enkel og funktionel som mulig med et minimumforbrug af pesticider og arbejdskraft. Vælg i vidt omfang flerårige afgrøder, som sparer både etableringsudgifter og tid. Meget kvælstofkrævende planter konkurrerer ikke godt med ukrudtet.

Afgrøde	Dækning	Grøntføde	Frøføde	Jordbundskrav	Hjortevildt	Hare	Fuglevildt	Insekter
Majs	Efterår/vinter	-	xx	Næringsrig	xx	xx	xxx	-
Fodermarvkål 2-3 årig	Efterår/vinter	xxx	-	Næringsrig	xxx	xxx	xxx	-
Hirse Tanka Millet	Efterår/vinter	-	xx	Neutral/næringsrig	-	-	xxx	-
Boghvede 1 årig	Sommer	-	xxx	Neutral	-	-	xxx	xx
Honningurt	Sommer	-	xxx	Neutral	-	-	xxx	xxxx
Gul sennep 1 årig	Sommer/efterår	-	xxx	Neutral	-	-	xxx	xx
Hestebønne 1 årig	-	-	xxx	Neutral	x	x	xxx	xx
Solsikke 1 årig	-	-	xxx	Neutral	-	-	xxx	-
Jordskokker flerårig	Sommer - vinter	-	-	Neutral/næringsrig	x rodfrugter	-	xxx	-
Hvidkløver flerårig	-	xxxx	-	Næringsrig - fattig	xxxx	xxx	xx	-
Stauderug 1. årig	Sommer - vinter	xx	-	Neutral	xxx	xxx	-	-
Oliehør	-	-	xxxx	Neutral	-	-	xxx	xx
Stauderug 2. årig	Sommer - vinter	-	xx	Neutral	xx	xx	xxx	-
Lucerne fler- årig	Sommer - vinter	xx	-	Næringsrig - fattig	xxx	xxx	-	xxx
Turnips 1 årig	Efterår/vinter	xxx	-	Næringsrig - fattig	xxx	xxx	-	-
Hamp 1 årig	Efterår/vinter	-	-	Neutral	-	-	-	-

Dækning

Her skelnes imellem afgrøder, der giver korttidsdækning om sommeren, og afgrøder, der giver dækning i efteråret og vinteren.

Grøntføde

Her tænkes især på afgrøder, der producerer grønfoder til vildtet om vinteren.

Frøføde

Det er frøproducerende afgrøder, som har betydning for vildtet.

FORSKELLIGE AFGRØDERS EGENSKABER OG DYRKNINGSTIPS

Boghvede

Giver god føde til fuglevildtet - især agerhøns ynder den. Boghvede giver god dækning i starten, men efter den første nattefrost forringes dækningen betydeligt. Kan til dels fungere som dækafgrøde. Boghvede er meget følsom overfor pesticider, hvorfor såbedet skal være optimalt. Det er vigtigt med høj jordtemperatur på såtidspunktet. *Udsædmængde: 40 kg/ha.*

Fodermarvkål

Giver god dækning hele året samt føde. Fodermarvkål hører til de korsblomstrede og kan, som andre korsblomstrede, få kålbrot. Derfor bør du ikke dyrke korsblomstrede samme sted i mere end 2 år. Kålbrotangreb forhindres ved tilførsel af store mængder ammoniakholdigt kalk. Eller ved omdrift hvert. 6 år, hvilket reducerer risikoen for angreb. Kimen til kålbrot kan ligge i jorden i 15-20 år. Fodermarvkål trives på alle jordtyper, men på let jord risikerer du, at den vælter pga. den løse jordstruktur. Det ideelle planteantal er 10-12 planter pr. kvadratmeter. Frøene kan blandes med rapsfrø, hvor spireevnen er ødelagt ved at varmebehandle den i en ovn i en halv time ved 200° C. Blandingsforhold 10-12 kg raps til 3 kg fodermarvkål. Godt som vinterfoder til hjortevildtet. *Udsædmængde: 3 kg/ha.*

Foderraps

Foderraps er velegnet til hjortevildt. Etårig. Trives på alle jordtyper. En god vinterplante. Kan sås om foråret og i september/oktober, og derefter pløjes om foråret. Så dernæst gul lupin. *Udsædmængde: 5 kg/ha.*

Fodervikke

Etårig. Kan gro på alle slags jorder. Kan med fordel sås sammen med havre. Kvælstoffikserende. Velegnet til hjortevildt. *Udsædmængde: 75 - 100 kg/ha.*

Galega

Indført lucerne fra de baltiske lande. Kan stå i 10-15 år uden omlægning. De enkelte planter udvikles til en busk med 10-18 stængler. Bliver ca. 50-150 cm. høj. Skal podes med en bakterie som andre lucerne arter. Kan sprøjtes med Basagran 480 og fusilade mod græsser i etableringsfasen. Kan sås ud med dækafgrøde. Ærter sås først og derefter Galega. Når 50 % af ærterne er i blomst skal der grønthøstes. Ædes meget af kronvildt og råvildt. Kan med fordel hegnes i etableringsfasen. Skal slås en gang årligt i slutningen af juli. Galega kan ikke blandes med fodermarvkål, da den dominerer. Behøver ikke den helt store tilførsel af gødning, da den er selvforsynende. Har været brugt i hedeopdyrkingen. Dyrkning i nærhed af vandløb kan være medvirkende til at sikre vandløbskvaliteten. Fare for spredning som ukrudt under gunstige betingelser (bl.a. fugtig næringsrig muld) *Udsædmængde: 30 - 40 kg/ha.*

Gul sennep

Meget sikker etablering, men kan være vanskelig at slippe af med igen. Udkonkurrer nemt andre afgrøder. Den egner sig til eftersåning af mislykkede vildtagre. *Udsædmængde: 5 kg/ha.*

Græsser

Må ikke blive gamle, da sukkerstofferne trænger ned i roden ved stigende alder. Især alm. rajgræs er velegnet, da det klarer sig godt om vinteren. *Udsædmængde: 10 - 15 kg/ha.*

Hamp

Bliver ca. 2 m høj og gror godt på fugtige jorder. Rækkeafstand ved såning 30-35 cm og med god plads mellem de enkelte planter. *Udsædmængde: 50 kg/ha.*

Honningurt

Falder let sammen, hvis den ikke slås. Bør slås 2-3 gange i vækstsæsonen. Råvildtet æder de grønne spirer efter anden slåning. Slår alt andet fejl er honningurt et godt bud på en afgrøde, der kan redde vildtageren. *Udsædmængde: 5 - 7 kg/ha.*

Jordskokker

Højden vil være 2-3 m. Flerårig. Sættes som kartofler; plante- og rækkeafstand på ca. 30 cm (specielle regler for brak). Andet år efter sætning kan du harve eller fræse jordskokkerne. De vil efterfølgende gro bedre, og du har mulighed for at høste de knolde, som ligger i overfladen. Hjortevildtet kan til en vis grad selv sparke jordskokkerne op, men det letter, hvis du harver. Gode vækstbetingelser opnås hvis de slås i det tidlige forår. *Udsædmængde: 800 - 1000 kg/ha.*

Kløver

Kvælstof samlende; det er derfor ikke nødvendigt at gøde med kvælstof. Trives på næsten alle jordtyper. Du kan opnå gode resultater ved at så med hånden og efterfølgende tromle.

Persisk kløver - Flerårig. Sikker etablering. Velegnet som dækafgrøde.

Hvidkløver - Flerårig. Særdeles velegnet til hjortevildt. Skal holdes ung. Det gøres ved at slå den jævnligt igennem vækstsæsonen. Hvidkløver er den kløverart, som overvintret bedst.

Stenkløver - Toårig. Bliver 50 cm det første år, og 200 cm det anden år. Masser af dækning. *Udsædmængde: 5 kg/ha.*

Lucerne

Kan være vanskelig at etablere, da den let udkonkurreres. Skal slås i august. Ideel som vinterfoder til hjortevildtet. Kan med fordel etableres som udlæg, f.eks. harve. På lokaliteter med meget hjortevildt er det nødvendigt at hegne. *Udsædmængde: 15 - 20 kg/ha.*

LUPINER

Blå lupin (bitter lupin) - flerårig. Har en jordforbedrende virkning, da den tilfører jorden kvælstof og løsner en sammenklappet og udpint jord; blev tidligere brugt i planteskoler. Hjortevildtet æder den ikke pga. bitterstoffet.

Gul lupin - etårig. God til hjortevildtet, men fuglevildtet får også glæde af den, når frugten er moden. Skal indhegnes for at opnå et tilfredsstillende resultat. Frøet skal podes med bakteriekultur for at bryde frøhvilen. Frøet skal 4-5 cm i jorden. Gror godt på sandede jorder.

Hvid lupin - kræver bedre jordbund end gul lupin. Stor sådybde.

Flerårig bitterfri lupin - fordelene ved denne er, at den modsat gul lupin er flerårig. Du kan risikere at den nogle år efter udsæd krydser med alm. blå lupin og afkommet (frøene), der efterfølgende sår sig selv, bliver bittert. *Udsædmængde: 75 - 100 kg/ha.*

Majs

Giver god dækning hele året samt føde. Sorten Buras er særdeles velegnet. Den har et stærkt strå og vil normalt stå med modne kolber på et tidspunkt, hvor vildtet har størst behov for det. Kræver god vandtilførsel, lavt ukrudtstryk og megen næring. Hver 5. tud på såmaskinen åbnes. *Udsædmængde: 30 - 35 kg/ha.*

Markært

Etårig. Gror sædvanligvis godt på alle jordtyper, dog er marmoreret ært (foderært) bedre på de lette jorder frem for gul ært. Samler kvælstof. *Udsædmængde: 200 kg/ha.*

Oliehør

Giver ikke megen dækning, men derimod masser af føde til fuglevildtet. Etårig, nøjsom og let at dyrke på de fleste jorder, 40-60 cm. høj. Pga. sine små blade stjæler den ikke meget lys, og er derfor velegnet i blandinger.

Rug

Er en særdeles god afgrøde til hare og hjortevildt. Vinterrugen sås i september, oktober eller november og fungerer som et godt fødetilbud, da den står grøn og frisk vinteren igennem. Let at etablere. Hvis du har etableret en vildtager om foråret som mislykkes, kan vinterrugen bruges som redningsplanke, da den første skal sås om efteråret. *Udsædmængde: 150 kg/ha.*

Serradel

Også kaldet "hedens kløver" Fungerer godt indtil frosten kommer. Etårig og velegnet som bunddække på sandjord. Trives bedst på lette, sure jorder, men også på løse lerjorder. Serradel er kvælstofsamlende, men kan med fordel tilføres lidt N. Opret og senere liggende vækst, med en højde på 30-40 cm. Virker jordforbedrende. *Udsædmængde: 15 - 20 kg/ha.*

Sneglebælg

Etårig og gror kun hvor kalktilstanden er absolut i orden. Planten er kvælstofsamlende. *Udsædmængde: 15 - 20 kg/ha.*

Solsikke

Etårig og gror på alle jordtyper. God dækningsplante med masser af føde til hønsefugle. Velegnet til småfugle. *Udsædmængde: 30 kg/ha.*

Stauderug/grønrug

Toårig, men kan - under gode vækstforhold - så sig selv år efter år. Resultatet bliver rigtig godt hvis stauderugen slås når kornet er modent i september-oktober. Det kan evt. slås i parceller, hvor du slår 50 % det ene år og 50 % det andet år. Første år er den en god dækafgrøde, og står som et grønt saftigt tæppe hele vinteren. God afgrøde til duer det første år. Hver anden tud lukkes i såmaskinen. *Udsædmængde: 75 - 100 kg/ha.*

Blandinger

En blandet fodermark vil, afhængig af afgrødevalget, sjældent lykkes særligt godt. Det sker ofte, at en af afgrøderne får overtaget og udkonkurrer de andre. De følgende eksempler giver et bud på hvilke afgrøder, som kan matche hinanden. Havre kan du næsten altid blande i vildtageren, da den lader meget lys slippe igennem og samtidig skaber et godt vækstmiljø.

1: Boghvede/honningurt/havre.

2: Honningurt/blodløver/gul lupin.

3: Fodermarvkål/gul sennep/solsikke.

4: Turnips/blodkløver/hør/stauderug.

5: Fodermarvkål/oliehør.

6: Rørflen, hestebønne og fodermarvkål - velegnet til hønsefugle

7: 25 % hvid sennep, 25 % solsikke og 50 % havre - velegnet til agerhøns.

8: Græs/hvidkløver/havre/kællingetand: Velegnet på lette og dårlige jorder. Må ikke blive ældre end 4-5 år, da sukkerstofferne trækker ned i rødderne ved en højere alder. Bør slås en gang årligt i august.

"Havreblanding"

Udsædmængde pr/ha: Havre 100 kg · Hvidkløver 10 kg · Alm. rajgræs 30 kg · Kællingetand 4 kg.

Vedligeholdelse

Ved at slå sine vildtagte med græs, kløver, lucerne og lign. i sensommeren (august) opnår du, at planterne "genetablerer" sig og derved får et højere sukkerindhold i vintermånederne, hvilket giver større frostresistens, ligesom vildtet lettere omsætter og fordøjer føden.

Nye skud vil om foråret spire med et højt indhold af tilgængelige næringsstoffer og mineraler, fordi planten, inden spiringen, har opsamlet alt det, den skal bruge i frøkimet, for så at "sende" det ud i spiren. Herved opnår disse nye skud en meget stor foderværdi. Det er denne funktion du forlænger ved at slå visse afgrøder, der efterfølgende spirer frem på ny.

Når en plante ældes vil sukkerstofferne samles i roden og ikke i de grønne plantedele, hvorved fødekvaliteten forringes. Indholdet af tilgængelig energi i planter er især afhængig af kulstof (C) og kvælstof (N) forholdet i planterne, altså hvor meget energi, der er i forhold til, hvor tilgængelig energien er i føden. C-koncentrationen skal være lav, for at få en høj værdi af tilgængeligt energi i planterne. Indholdet af C vil oftest stige med forvedningen.

Drøvtyggende vildtarter har en flora af mikroorganismer i vommen, som nedbryder føden, hvilket bevirker, at de både kan æde og udnytte forholdsvis meget træstof. Unge planter med mere vækstvæv har en bedre næringsstofsammensætning end ældre med større træstofindhold, og dermed en bedre fødeværdi.

Stærke sikahjorte fra Katholm Gods. Foto: Verner Hansen ©